

Спеціалізованій вченій раді ДФ 26.236.019
Інституту держави і права імені
В.М. Корецького НАН України
01101, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора юридичних наук, доцента Сінькевич Олени Василівни
на дисертаційну роботу Пилипчук Наталії Петрівни на тему:
«Конституційне право громадян України на відпочинок», подану на
здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність обраної теми. Тема дисертаційного дослідження Н.П. Пилипчук, яка присвячена дослідженню конституційного права громадян України на відпочинок, є вельми актуальною та своєчасною. Так, ст.45 Конституції України та міжнародні правові акти, які є частиною національного законодавства України, гарантують право на відпочинок як одне з соціальних прав людини, що дає можливості людині задовольняти свої соціальні інтереси. Держава на виконання обов'язку, передбаченого ст.3 Конституції України, має створити ефективний механізм забезпечення права на відпочинок, однак на практиці виявляються порушення даної норми. Наявні проблеми реалізації, забезпечення та захисту конституційного права громадянина на відпочинок в Україні мають бути вирішені з урахуванням міжнародного досвіду, що також потребує глибокого вивчення цього конституційно гарантованого права.

Актуальність згаданої проблематики зумовлена й теоретичною неопрацьованістю питань змісту конституційного права на відпочинок, його ознак, дискусійністю окремих питань його реалізації та захисту. Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання відпочинку досліджувались в роботах вітчизняних та зарубіжних науковців в основному як суб'єктивне трудове право. Попри неабияку цінність вказаних робіт, вітчизняній науці бракує комплексного дослідження права на відпочинок в конституційно-

правовій сфері. Звернення дисертантки до цієї проблематики частково усуває цей недолік та дозволяє розкрити як значення цього права для забезпечення особистих інтересів людини, так і демонструє переваги соціальної держави.

У ст. 24 Загальної декларації прав людини проголошено, що «кожна людина має право на відпочинок і дозвілля, включаючи право на розумне обмеження робочого дня та на оплачувану періодичну відпустку». У зв'язку з закріпленням відповідного права за кожною людиною, викликає дискусію формулювання ст. 45 Конституції України - «кожен, хто працює, має право на відпочинок», адже є спірним з огляду на те, що відпочинок є фізіологічною потребою кожної людини, а тому відпочивати мають не лише працівники, а й особи, які не перебувають у трудових правовідносинах. Зміст конституційної норми не свідчить про обмеження права на відпочинок осіб, які не перебувають у трудових правовідносинах, проте наявність різних підходів до розуміння цієї норми свідчить про необхідність фундаментального дослідження конституційного права громадян України на відпочинок.

Отже актуалізація досліджень конституційно-правового регулювання права на відпочинок, визначення основних тенденцій розвитку конституційного законодавства у сфері відпочинку з урахуванням міжнародних та європейських стандартів, позитивного конституційного досвіду зарубіжних країн, а також визначення проблем, з якими стикаються на практиці працюючі при здійсненні права на відпочинок, є своєчасною та перспективною.

Вочевидь, зазначене вище обумовило вибір теми дисертаційного дослідження Н.П. Пилипчук та стало предметом апробації нових ідей щодо подальшого розвитку учень про конституційне право на відпочинок.

Про актуальність теми свідчить й те, що дисертація Н.П. Пилипчук виконана у межах тем науково-дослідних робіт відділу конституційного права та місцевого самоврядування Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України: «Конституційно-правові проблеми сучасного унітаризму: вітчизняний та зарубіжний досвід» (номер державної реєстрації

0118U100391), «Парламентаризм в Україні: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку» (номер державної реєстрації 0112U105261).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність не викликає сумнівів, оскільки вони ґрунтуються на усталених у конституційно-правовій науці положеннях та досягнуті за рахунок комплексного застосування різноманітних методів дослідження, опрацювання значного масиву вітчизняної та зарубіжної літератури (обсяг джерел з різних галузей наукових знань – 177 найменувань), використання національного законодавства та міжнародних нормативно-правових актів, звернення до досвіду зарубіжних держав.

Метою дисертаційної роботи є наукове обґрунтування теоретичних засад конституційного права громадян України на відпочинок.

Відповідно до мети сформульовані завдання роботи. Вони логічно пов'язані між собою, а їх вирішення дозволяє досягти визначену у роботі мету та розкрити тему роботи. Коректне визначення мети та постановка наукових завдань дослідження, вірне виділення об'єкта та предмета дослідження, застосування необхідної методологічної бази та володіння засобами наукового пізнання надали авторці можливість одержати результати, які характеризуються повнотою та достовірністю, і є апробованими. Дисертація Н.П. Пилипчук складається зі вступу, трьох розділів, нерозривно пов'язаних між собою, висновків, списку використаних джерел та додатку.

У Розділі I дисертаційної роботи Н.П. Пилипчук з'ясовано ступінь наукової розробленості доктринальних досліджень та визначено методологічні основи конституційного права людини і громадянина на відпочинок в Україні. Обґрунтовано, що методами, характерними для досліджень конституційно-правового регулювання часу відпочинку, є: діалектичний, історико-правовий метод, системно-структурний метод, логіко-семантичний метод, порівняльно-правовий метод, структурно-

функціональний метод. Розкрито поняття, сутність та ознаки конституційного права людини і громадянина на відпочинок, досліджено специфіку міжнародних стандартів права на відпочинок.

Розділ II присвячений гарантіям та механізму реалізації конституційного права громадян України на відпочинок, зокрема охарактеризовано особливості видів права відпочинку людини й громадянина (право на відпустку, право перерви у робочому дні та тижні та право на відпочинок із спеціальною метою) та класифікація гарантій такого права; розкрито механізм реалізації, забезпечення та захисту конституційного права людини і громадянина на відпочинок.

Розділ III «Концептуальні засади вдосконалення механізму реалізації конституційного права громадян України на відпочинок» є одним з найбільш цікавих на пропозиції та рекомендації, які авторка формулює з урахуванням досвіду країн Європейського Союзу. Це підвищує актуальність дослідження Н.П. Пилипчук та надає авторським рекомендаціям ще більшої значущості.

Вищезазначене свідчить про логічну послідовність дисертаційного дослідження Н.П. Пилипчук. Усі структурні частини роботи підпорядковані одній, чітко визначеній меті, що деталізується конкретними завданнями, які поставила перед собою дисертантка. Структура роботи в цілому відповідає меті та завданням дослідження, дозволяє здійснити теоретичне узагальнення і вирішення наукової проблеми розробки засад конституційного права громадян України на відпочинок.

Результатам дисертаційного дослідження притаманний належний рівень наукової новизни, при цьому висновки і положення, з різним ступенем наукової новизни, містяться в кожному з розділів дисертації Н.П. Пилипчук.

Переходячи до оцінки новизни викладених у дисертації основних положень, а також висновків та пропозицій, слід відзначити, що у дослідженні Н.П. Пилипчук поставила перед собою нерозроблені попередньо в науці конституційного права завдання, розв'язання яких дозволило одержати нові наукові результати і обґрунтувати низку пропозицій, корисних

для теорії та практики конституційного права. На основі опрацювання значного обсягу наукового матеріалу дисертанткою сформульовано низку висновків, які мають наукову новизну та належним чином обґрунтовані.

Зокрема, **наукову та практичну новизну** та велике значення для подальших наукових досліджень має низка висновків і пропозицій, які полягають у тому, що:

- визначено та сформульовано поняття «конституційне право людини і громадянина на відпочинок» як набору закріплених і гарантованих Конституцією України можливостей осіб відпочивати від роботи, отримувати оплачувану щорічну відпустку, працювати за режимом скороченого робочого дня чи скороченої тривалості роботи в нічний час, отримувати відпочинок на вихідні та святкові дні для відновлення свого психологічного та фізичного стану, збереження фізично-психологічних можливостей організму та забезпечення здорового існування;

– встановлено ознаки конституційного права людини і громадянина на відпочинок: 1) це право має спеціальний суб'єктний склад; 2) це право є системоутворюючим; 3) це право характеризується періодичністю; 4) це право спрямоване на задоволення нематеріальних потреб; 5) це право є умовним; 6) це право має подвійний похідний характер;

– розроблено систему пропозицій щодо внесення змін до Конституції України, Кодексу законів про працю України, Закону України «Про відпустки», Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», спрямованих на розв'язання проблем реалізації, забезпечення та захисту конституційного права людини і громадянина на відпочинок в Україні;

– на основі досвіду зарубіжних країн запропоновано: 1) Конституцію України доповнити новою нормою 45-1, яка повинна мати такий зміст: «кожен, хто працює, має право на вільний час. Держава гарантує реалізацію права на вільний час шляхом встановлення в законі соціальних, творчих відпусток, відпусток у зв'язку з підготовкою до змагань та/чи у зв'язку з

навчанням»; 2) доповнити Кодекс законів про працю України новою статтею 83-1 щодо можливості працівників самостійно реалізовувати право на відпочинок. Запропонована норма повинна мати такий зміст: «працівник має право тимчасово на термін до двох місяців призупинити виконання трудового договору, у письмовій формі попередивши про це роботодавця за два тижні, якщо роботодавець більше ніж півроку з моменту звернення не виконує обов'язок щодо надання щорічної, додаткової, соціальної відпустки. У цьому разі працівник звільняється від обов'язку виконувати свою трудову функцію»; 3) внести зміни до ст. 45 Конституції України та сформулювати її зміст так: «Кожен, хто працює, має право на відпочинок. Це право забезпечується наданням днів щотижневого та щоденного відпочинку, оплачуваної щорічної відпустки, додаткової відпустки, соціальної відпустки, встановленням скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи в нічний час. Максимальна тривалість робочого часу, мінімальна тривалість відпочинку та оплачуваної щорічної відпустки, тривалість соціальної відпустки, вихідні та святкові дні, а також інші умови здійснення цього права визначаються законом»; 5) ст. 45 Конституції України доповнити таким положенням: «[...] Здійснення цього права може бути обмежене законом у виняткових випадках в інтересах держави, або підприємства, установи чи організації, розташованих на території України, якщо від цього залежить їх подальша діяльність».

Повнота викладу наукових положень в опублікованих працях. Результати дослідження повною мірою відображені в наукових статтях і тезах доповідей авторки на науково-практичних конференціях. Основні положення дисертації опубліковано у 12 наукових публікаціях: 6 – статті у наукових фахових виданнях України, 2 – статті у наукових виданнях інших держав, 4 – тези доповідей на науково-практичних конференціях.

Слід погодитись з авторкою у тому, що **практичне значення одержаних результатів дослідження** визначається можливістю їх використання у :

– науково-дослідній сфері – для подальших наукових досліджень розробок питань забезпечення та захисту конституційного права людини і громадянина на відпочинок;

– правотворчій діяльності – для удосконалення вітчизняного законодавства в частині забезпечення конституційного права громадян України на відпочинок, зокрема Конституції України, Закону України «Про відпустки»;

– правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики застосування норм законодавства у сфері забезпечення права громадян України на відпочинок;

– навчальному процесі – у процесі підготовки підручників і навчальних посібників з курсів «Конституційне право України», «Права людини» та інших нормативних і спеціалізованих курсів у закладах вищої освіти.

Поряд з викладеним, у дисертаційному дослідженні Н.П. Пилипчук є **дискусійні положення**, які сприймаються неоднозначно, видаються спірними або потребують додаткового обґрунтування.

1. Спрощеним та дискусійним видається авторський підхід до розкриття предмету дослідження, в основу якого було покладено аналіз трудового законодавства та праць фахівців з трудового права. Так, дослідження ступеня наукової розробленості теми в підрозділі 1.1. має визначити місце дисертаційного дослідження саме в конституційному праві як галузі знань, однак Н.П. Пилипчук в роботі не виокремлює напрацювання вчених-конституціоналістів (с.5, 14-15, 85-86, 113). Виходячи з назви та предмету дисертації, пріоритетною галуззю права, яку необхідно було досліджувати, є насамперед конституційне право. Це дозволило б в повній мірі визначитись й з прогалинами в досліджуваній галузі, потреба заповнення яких і визначає коло завдань дослідження.

2. На с.8 дисертаційного дослідження авторка пропонує ст. 45 Конституції України доповнити таким положенням: «[...] Здійснення цього права може бути обмежене законом у виняткових випадках в інтересах

держави, або підприємства, установи чи організації, розташованих на території України, якщо від цього залежить їх подальша діяльність». Запропоноване доповнення має хибну методологічну основу, оскільки запровадження таких змін повинно бути узгоджено та розглядатись системно з ч.2 ст.22 Конституції України, офіційною конституційною доктриною та нормами ЄКПЛ. Зазначене положення потребує уточнення під час захисту.

3. В дисертаційному дослідженні аналізуються розробки вітчизняних науковців, які визначили особливості правового регулювання часу відпочинку окремих категорій працівників (зокрема працівників органів внутрішніх справ України – с.16, науковців – с.17, науково-педагогічних працівників – с.19 тощо). Доцільно було б запропонувати позицію авторки з приводу тих категорій осіб, які на її думку потребують специфічного правового регулювання відпочинку. Чи видається актуальним особливе регулювання відпочинку медичних працівників, навантаження на яких збільшилось у зв'язку з пандемією COVID19? Чи вирішена проблема обліку робочого часу та відпочинку працівників на дистанційній роботі, враховуючи запровадження в законодавстві «періоду відключення»?

4. На основі проведеного дослідження авторка доходить до висновку «про такі проблеми захисту конституційного права на відпочинок: 1) відсутність спеціальних заходів конституційного права на відпочинок; 2) надмірна тривалість розгляду справи; 3) можливість зловживання правами роботодавцем» (с.160). Авторська позиція деталізується на с.162 - «наступною проблемою є надмірна тривалість розгляду справи щодо порушення конституційного права на відпочинок, яка практично унеможлиблює його реалізацію вчасно». Думається, що такі висновки потребують підтвердження судовою практикою, однак судові рішення не були наведені в дисертаційному дослідженні.

Втім, висловлені зауваження характеризують складність дослідженої проблеми, мають дискусійний характер, а тому не впливають на загальну

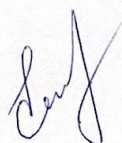
позитивну оцінку наукового дослідження. Зауваження спрямовані на подальше поглиблення проведеної Н.П. Пилипчук дослідницької роботи.

Актуальність теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу як у дисертації, так і наданих для ознайомлення опублікованих праць повністю відповідають вимогам до дисертацій доктора філософії.

Відтак, все зазначене дає підстави зробити **загальний висновок**, що дисертаційна робота Пилипчук Наталії Петрівни «Конституційне право громадян України на відпочинок», представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії, є самостійним завершеним дослідженням, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливу наукову проблему обґрунтування теоретичних засад конституційного права громадян України на відпочинок.

Дисертація відповідає вимогам, закріпленим у Наказі Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 року) та Постанові Кабінету Міністрів України від 6.03.2019 року №167 «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», а її авторка – Наталія Петрівна Пилипчук заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:
доктор юридичних наук,
доцент кафедри конституційного права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Олена СІНЬКЕВИЧ

Під час засідання
Вченої Ради
НАУАУЛЬНА Н.В.
05.11.2021р.

